

gemeente Bronckhorst

verzenddatum **29 OKT. 2015**
 datum 26 oktober 2015
 uw brief van
 uw kenmerk
 ons kenmerk Z56370/UIT15-95981
 onderwerp Bescherming Algemene begraafplaats Zelhem

Gemeente Bronckhorst
 C. Elferink
 Postbus 200
 7255 ZJ HENGELO (GLD)

Geachte mevrouw Elferink,

Wij hebben u op 26 augustus 2015 schriftelijk in kennis gesteld van ons voornemen om de Algemene begraafplaats in Zelhem, Kerkhoflaan 3 te Zelhem, te plaatsen op de gemeentelijke monumentenlijst.

Zienswijze

U bent, gedurende een periode van vier weken na dagtekening van de brief, in de gelegenheid geweest uw zienswijze naar voren te brengen. Van deze gelegenheid heeft u geen gebruik gemaakt.

Definitief besluit - plaatsen

Wij hebben besloten om de Algemene begraafplaats in Zelhem, Kerkhoflaan 3 te Zelhem, definitief te plaatsen op de gemeentelijke monumentenlijst. De motivatie voor het plaatsen van het object is bijgevoegd.

Bezwaar

Bent u het niet eens met dit besluit? Dan kunt u schriftelijk binnen zes weken na de verzenddatum van dit besluit bij de gemeente een bezwaarschrift indienen. Zorgt u er voor dat het in ieder geval de volgende gegevens bevat:

1. uw naam en adres
2. de datum
3. een omschrijving (of een kopie) van het besluit waartegen u bezwaar maakt
4. redenen voor het maken van bezwaar
5. uw handtekening

meer weten? Zie www.bronckhorst.nl

Ook kunt u bij de Voorzieningenrechter van de Rechtbank Gelderland, Postbus 9030, 6800 EM Arnhem een voorlopige voorziening vragen. Zo kunt u in een dringend geval, in afwachting van de beslissing op uw bezwaar, voorlopig mogelijk nadelige gevolgen van het besluit voorkomen. Meer weten? Zie www.rechtspraak.nl

Inlichtingen

Postbus 200
 7255 ZJ Hengelo (Gld)
 Telefoon (0575) 75 02 50

Elderinkweg 2
 7255 KA Hengelo (Gld)

e-mail
info@bronckhorst.nl
www.bronckhorst.nl

bankrekeningnummer
 NL81 BNGH 0285 1044 97
 BTW-NL 8136.47.290.B.01

Voor meer informatie over de procedure kunt u contact opnemen met de heer W. Hagens, te bereiken onder telefoonnummer 06-13252202. Mailen kan ook naar willem.hagens@odachterhoek.nl.

Met vriendelijke groet,
namens burgemeester en wethouders van Bronckhorst,

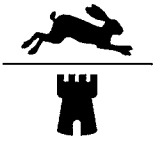
de heer M. Jolink
cluster Vergunningen

Kopie aan:

- Archief
- ODA/ W. Hagens
- Geo-informatie

Bijlagen:

- redengevende beschrijving
- plaatsingsbesluit

gemeente Bronckhorst

ERFGOEDVERORDENING 2013 Gemeente Bronckhorst

PLAATSINGSBESLUIT

Burgemeester en wethouders van de gemeente Bronckhorst;

gezien het voorstel van de geïntegreerde commissie welstand en monumenten om op het perceel

kadastraal bekend : gemeente Zelhem, sectie N, nummer 2811,

plaatselijk bekend : Kerkhoflaan 3 te Zelhem,

het oudste gedeelte van de Algemene begraafplaats te plaatsen op de gemeentelijke monumentenlijst;

gelet op artikel 3 van de Erfgoedverordening 2013 gemeente Bronckhorst;

b e s l u i t e n :

de Algemene begraafplaats, overeenkomstig aangehechte redengevende beschrijving, te plaatsen op de gemeentelijke monumentenlijst.

Hengelo Gld., 27 oktober 2015

Namens burgemeester en wethouders van Bronckhorst,

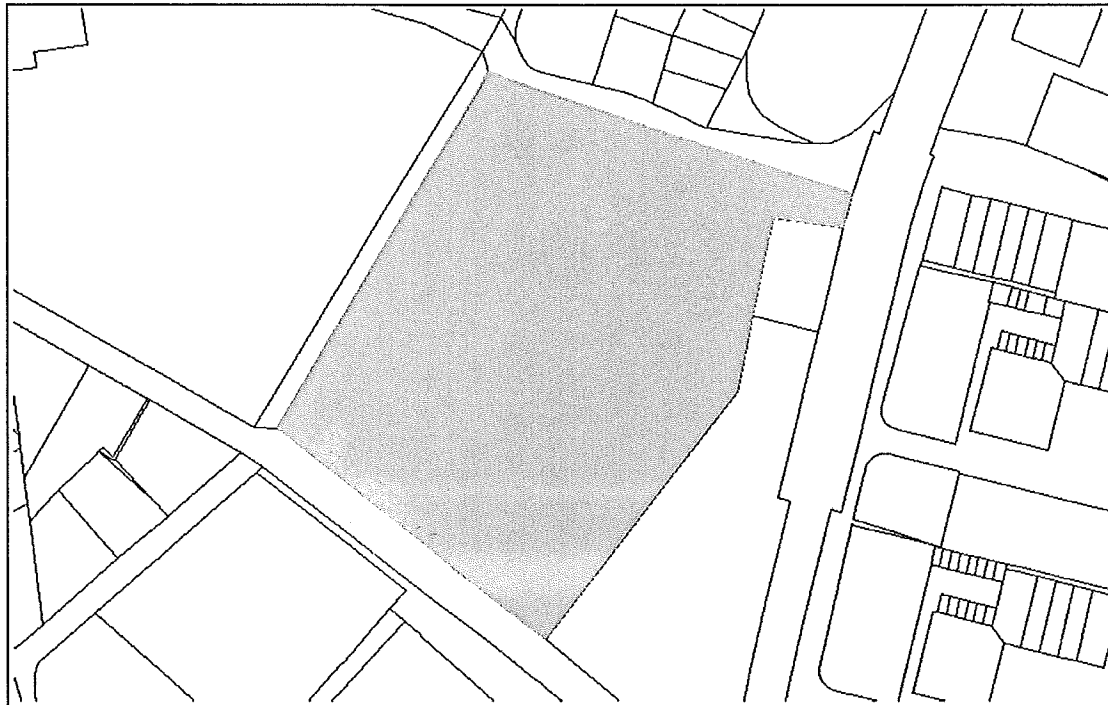
de heer M. Jolink
cluster Vergunningen

Kopie:
- ODA/ W.Hagens
- Geo-informatie
- Archief

Perceelrapportage

gemeente Bronckhorst

Perceelgegevens (Bron: AKR)

Perceelnummer: ZHM00N 02811G0000
 Zakelijk gerechtigde: **GEMEENTE BRONCKHORST**
 Aandeel: 1/1 Aard recht: EIGENDOM

Grootte perceel: 17500m
 2

Perceelbelemmering (Bron: AKR)

Begindatum
 Aard BA
 Beschrijving LOCATIEGEGEVENS ONTLEEND
 AAN BASISREGISTRATIES
 ADRESSEN EN GEBOUWEN
 Einddatum

Perceelrapportage

gemeente Bronckhorst

Appartementsgegevens (Bron: AKR)

Adresgegevens verblijfsobjecten relatiehebbend met dit perceel (Bron BAG)

BAG ID nummer 1876010001004111
 Adres Verblijfsobject Kerkhoflaan 3 7021ZW Zelhem

WOZ gegevens (Bron: WOZ)

WOZ objectgegevens **187600002181** Begraafplaats
 niet-woning
 Grondoppervlakte 32570 m²

WOZ Belang	187600002181	
Eigenaar / Gebruiker:	Gemeente Bronckhorst	Geslacht:
E	Elderinkweg 2 7255KA Hengelo (Gld)	

WOZ Belang	187600002181	
Eigenaar / Gebruiker:	Gemeente Bronckhorst	Geslacht:
G	Elderinkweg 2 7255KA Hengelo (Gld)	

Publiekrechtelijke beperkingen relatiehebbend met dit perceel (Bron WKPb)

GEMEENTE BRONCKHORST**Zelhem, Algemene begraafplaats, Kerkhoflaan 3**

gemeente : Bronckhorst
postcode + plaats : 7021 ZW ZELHEM
straat + huisnummer : Kerkhoflaan 3
naam object : Algemene begraafplaats

bescherming : gemeentelijk monument
eigenaar/gebruiker(s) : gemeente Bronckhorst
kadastrale gegevens :

oorspr.functie : algemene begraafplaats
huidige functie : algemene begraafplaats

bouw-/ aanlegjaar : 1828-1829
architect : nvt
bouwstijl/type :

beschrijver : MAB/CJF/JvH
datum beschrijving : juli 2013, 10-04-2014
datum foto : 06-08-2014, 04-04-2014

Typering

In oorsprong uit de eerste helft van de negentiende eeuw daterende begraafplaats, door de toenmalige gemeente Zelhem aangelegd als algemeen begraafterrein. In de loop van de twintigste eeuw is het terrein herhaaldelijk uitgebreid. De uitbreiding van circa 1920 is in deze beschrijving meegenomen.

De Algemene begraafplaats van Zelhem ligt aan de noordrand van de bebouwde kom van Zelhem, aan de noordzijde van de Kerkhoflaan.

Historische context

Tot in het begin van de negentiende eeuw begroef Nederland zijn doden in de meeste gevallen nog in de (dichtbevolkte) bebouwde kom. Dit gebeurde gewoonlijk in of rondom de kerk, wat vaak tot onhygiënische situaties leidde. Zo kwam het wel voor dat er in de kerk verzakkingen optraden, waarna herstel van de hier aanwezige graven vaak op zich liet wachten. Bovendien, omdat op het kerkhof niet diep genoeg werd begraven, kwamen de beenderen nogal eens aan de oppervlakte. De onfrisse geuren die dat teweeg kon brengen, leidde niet voor niets tot de bekende uitdrukking *rijke stinkers*. Het waren vooral degenen die dat konden betalen die binnen de kerkmuren werden bijgezet, in eenvoudige familiegraven afgedekt door zerken, of in grafkelders. De minder gefortuneerden kwamen buiten de kerk op het kerkhof terecht.

In augustus 1827 werd door koning Willem I bepaald dat begraven in de kerk en binnen de bebouwde kom van grotere steden en dorpen per 1 januari 1829 zou zijn verboden. Zijn initiatief viel niet zomaar uit de lucht, want reeds in de Franse tijd was de overheid anders gaan denken over de begraafpraktijken. Zo beschouwde men het begraven in de bebouwde kom al in 1808 als niet langer verantwoord. Uiteindelijk werd in 1829 bij Koninklijk Besluit bepaald dat plaatsen met meer dan duizend inwoners hun doden voortaan moesten begraven op een buiten de bebouwde kom gelegen terrein. Van veel Nederlandse begraafplaatsen gaat de ouderdom dan ook niet verder terug dan het tweede kwart van de negentiende eeuw.

Blijkbaar moesten er aanvankelijk nogal wat weerstanden worden overwonnen, omdat het begraven buiten het dorp en de gemeenschap voorheen altijd als iets afschuwelijks en heidens werd aangemerkt. Zo mogelijk lieten velen zich dan ook toch nog op het kerkhof rondom de oude stads- of dorpskerk begraven.

Maar allengs verschenen er buiten de bebouwde kom steeds meer begraafplaatsen, waar de grafzerken gewoonlijk dicht opeen kwamen te liggen. Net als voorheen in de kerken was er daardoor sprake van 'zerkenvloeren'. Vooral bij de dorpen en kleine gemeenschappen was dit gebruikelijk. Bij de grote steden verschenen in de loop van de negentiende eeuw vaak ruime begraafplaatsen met een romantisch-landschappelijke aanleg.

In Zelhem¹ werden de doden in en rondom de oude Lambertijkerk begraven. Dit is de kerk die nog steeds in het dorpscentrum is te vinden. Omdat het dorp (niet de gemeente!) in 1828 een bevolking kende van nog geen vijfhonderd zielen, beschouwde men het bestaande kerkhof als toereikend, en was men aanvankelijk niet van plan om een nieuwe begraafplaats aan te leggen. De kosten voor de aanleg waren immers vrij hoog. Bovendien was de katholieke gemeenschap in Zelhem tamelijk klein en maakte deze al enige tijd gebruik van een nieuw kerkhof in Hengelo. Reden temeer om alles vooralsnog toch maar bij het oude te laten.

Toch waren er al twee beoogde terreinen ter sprake gekomen: de ten noordoosten van Zelhem gelegen Hissink Pol, en een stuk heidegrond, eveneens ten noorden van het dorp. Het zou laatstgenoemd terrein worden dat al in januari 1829 in gebruik is genomen. Zelhem zelf mocht dan wel minder dan 1000 inwoners kennen, maar in gemeentelijk opzicht waren er wel degelijk meer. Vandaar dat werd besloten om het stuk heidegrond, ten westen van de weg naar Ruurlo, aan te kopen.

¹ Historische gegevens ontleend aan www.oudzelhem.nl

Over de aanleg werd in augustus 1828 medegedeeld: 'Dat dezelve zal worden aangelegd in een langwerpig vierkant ten groote van niet minder dan zestig nederlandsche roeden, zijnde de tegenwoordige begraafplaatsen in de kerk en op het kerkhof, naauwlijks zevenentwintig dito roeden groot, voorlopig van de voorige gronden afgescheiden door een rasterwerk hoog één el vijf palmen, langs welke binnenzijde eene levendige Haag zal worden aangelegd, om in het vervolg voor afsluiting te dienen. De begraafplaats zal voorzien zijn van een voegzaam huisjen tot berging van doodenbaren, en andere noodwendigheden voor de begraaving nodig; en verdeeld in twee perken, als één perk voor eigen graven en om daarop bij vervolg teegen betaling eigen graven aan te leggen, en één perk voor een algemeene begraafplaats, voorbehoudens het vermogen aan de Roomsche Catholieke ingezetenen van Zelhem, die thans derzelve doden op de begraafplaats bij de Roomsche Kerk den Keijenburg onder Hengelo begraven, om voor hunne lijken een gedeelte van de begraafplaats afzonderlijk aan te leggen, in welk geval het terrein zooveel nodig is zal worden vergroot.'²

De Burgemeester voornd.,
K. v. D. ZANDE.

† † † BURGEMEESTER en ASSESSOREN
† † van ZELHEM zullen op Zaterdag den 13den December aanstaande, des morgens ten 10 ure, bij de Wed. G. GRUTTERINK, aldaar, en onder approbatie van H. H. Gedeputeerde Staten, aanbesteden: het MAKEN van de noodige AFSLUITING van de BEGRAAFPLAATS aldaar, waarvan het Bestek en de Teekening bij de Wed. GRUTTERINK voornoemd zullen ter lezing liggen.
Zelhem, den 3den December 1828.

Knipsel uit de Arnhemsche Courant van 9 december 1928.

Omdat de predikanten van Zelhem en ook de bewoners van het nabijgelegen huis de Slangenburg in de kerk eigen graven hadden, werd besloten om ook op de nieuwe begraafplaats ruimte voor hen vrij te houden. Andere besluiten betroffen de positie van de doodgraver, wiens functie net als voorheen werd gecombineerd met die van schoolmeester, koster en voorlezer.

Op de begraafplaats kwamen stenen met een nummer dat tegelijk in een aan te leggen grafregister zou worden opgenomen. De op het bestaande kerkhof aanwezige grafzerken dienden op den duur te worden weggenomen, met de bedoeling om op dit terrein een plein aan te leggen.

Op 13 december 1828 vond in het lokaal van de weduwe Grutterink de aanbesteding plaats voor de aanleg van de nieuwe begraafplaats. En reeds op 24 januari 1829 was er een eerste begrafenis. Op die dag werd Harmina Reindsen, weduwe van H. Hendriksen, als eerste buiten de bebouwde kom ter aarde besteld. Haar graf is later geruimd, maar de grafsteen werd ingemetseld in het entreegebouw dat rond 1970 aan de Kerkhoflaan is gebouwd.

² Besluit gemeenteraad nr. 15 (14 augustus 1828).

Bewaard gebleven grafsteen van Harmina Reindsen, op 24 januari 1829 als eerste op de nieuwe begraafplaats begraven.

Groei en ontwikkeling

Het oorspronkelijke deel van de begraafplaats omvatte de twee grasvelden die zich nu aan weerskanten van het middenpad bevinden. Hier kwamen graven voor rechthebbenden die eerder een graf hadden op het oude kerkhof. De grafrechten waren gekoppeld aan de boerderij van de betreffende families, en aan de hand van kleine stenen met nummers (en vaak ook een naam) werden de graflocaties aangeduid. De bijbehorende akten zijn in 1837 opgemaakt. Vele van deze "nummerstenen", vrij uniek in Nederland, zijn op het terrein behouden gebleven. In 1866 is een lijkenhuis op de begraafplaats gerealiseerd³. Dit stond aan het einde van het centrale middenpad in het negentiende-eeuwse gedeelte. Het is al lang geleden afgebroken.

Al vrij snel is de begraafplaats naar het noorden toe uitgebreid. Dit betreft het noordelijke deel van het onderzoeksterrein, ofwel de strook met historische graven die aan de twee grasvelden grenst. Hier kwam in 1866 ook een (rond 1950 verdwenen) lijkenhuisje te staan. Een klein stuk van dit gedeelte was gereserveerd voor de 'armengraven'. Vanaf 1970 zijn de graven hier geruimd en nieuw ingevuld. Verder is het terreingedeelte direct ten zuiden van de twee grasvelden vanaf de jaren 1960 nieuw ingevuld.

Aan de hand van historisch kaart- en fotomateriaal is verder te volgen dat de begraafplaats in de loop van de tijd aan de noord- en westzijde zodanig is uitgebreid dat het oppervlak meer dan verdubbelde. Rond 1900 bestond het terrein nog steeds uit een evenwijdig aan de Kerkhoflaan gelegen rechthoek. Een luchtfoto uit 1928 laat zien dat er aan de noordkant inmiddels een uitbreiding heeft plaatsgevonden, later naar het westen toe weer vergroot. Op de topografische kaart van 1927 is deze uitbreiding al in de volle omvang getekend. De oudste graven in het oostelijke deel van deze uitbreiding dateren uit 1923. In het westelijke deel vonden rond 1930 al begravingen plaats. De uitbreiding kreeg een opmerkelijke aanleg. Het gehele nieuw in te vullen terrein werd van een halfcirkelvormig padenpatroon voorzien, waarbij de paden en de grafreksen vanuit een onregelmatig gevormd plantsoen, grenzend aan het oude deel van de begraafplaats, naar het noorden en noordwesten uitwaaiëren.

In de jaren veertig en vijftig werden aan de westzijde in twee fasen grote uitbreidingen gepleegd. Er kwam hier een tweede entree aan de Kerkhoflaan, met een nog bewaard gebleven toegangshek, en een fraaie laan met dubbele beukenbeplanting. In de jaren zeventig werd een nieuwe entree met poortgebouw gerealiseerd op de grens van het negentiende-eeuwse deel en de uitbreiding uit de jaren veertig. De vroegere hoofdentree aan de Kerkhoflaan

³ Nederlandsche Staatscourant, 25 augustus 1866.

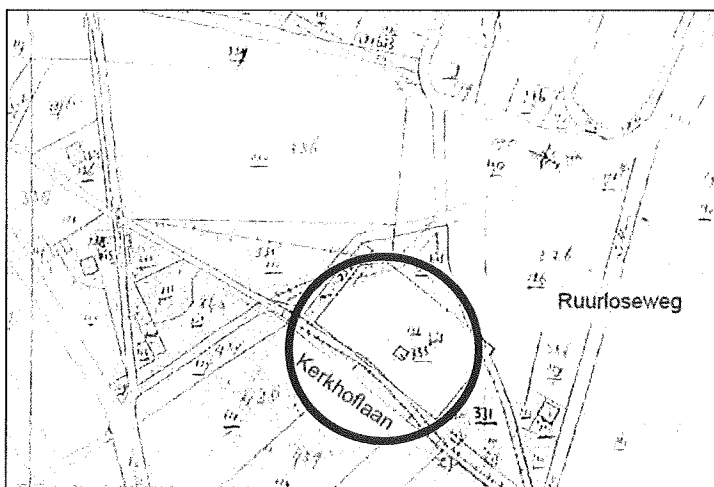
behiel het ijzeren toegangshek uit omstreeks 1850. Van vrij recente datum is de grote uitbreiding aan de westzijde van de Algemene begraafplaats.

Ten slotte, omdat de 'verstedelijking' in het laatste kwart van de twintigste eeuw steeds verder oprukte, raakte het terrein ingesloten binnen de bebouwde kom. Tegenwoordig grenst de begraafplaats alleen achter nog aan het buitengebied.

In zijn huidige opzet is het historische deel van de begraafplaats nog altijd karakteristiek voor een eenvoudige dorpsbegraafplaats. Het terrein werd tamelijk pragmatisch aangelegd, uitgaande van een rechthoek. Er kwam een haaks op de toegangspoort (Kerkhoflaan) gelegen middenpad, zonder dat er zijpaden werden aangetakt. De graven kwamen vrij dicht tegen elkaar te liggen, een echo van de praktijk in de oude kerken met hun karakteristieke zerkenvloeren.

De beplanting van het terrein wordt nog steeds gekenmerkt door tamelijk forse coniferen (onder meer langs het middenpad) en beukenhagen langs de buitenranden. De huidige hagen zijn een voortzetting van de oorspronkelijke haagbeplanting waarover wordt gesproken in het hierboven aangehaalde citaat uit het raadsbesluit van 1828.

Mogelijk waren er oorspronkelijk nog geen coniferen, maar het gaat hier om oude exemplaren, en als 'kerkhofboom' behoren ze tot de gebruikelijke inrichting van een historische begraafplaats.

Uitsnede uit de kadastrale kaart van 1829 (oudzelhem.nl).

Luchtopname 1928, met uitbreiding en lindenreeks (oudzelhem.nl).

Uitsnede Topografische Militaire Kaart van 1887 (bron: watwaswaar.nl). Midden onder de toenmalige begraafplaats en de bomenlaan langs de zuidzijde van het terrein (Kerkhoflaan).

Situatie op de Topografische Militaire Kaart van 1927 (bron: watwaswaar.nl). Het negentiende-eeuwse gedeelte is naar het noorden toe uitgebreid. Midden op het terrein is een gebouw, waarschijnlijk het baarhuis, ingetekend.

Uitsnede Topografische Kaart 1954 (bron:watwaswaar.nl). Hierop staat de westelijke uitbreiding van kort voor de Tweede Wereldoorlog ingetekend.

Uitsnede Topografische kaart 1975 (bron:watwaswaar.nl). Aan de noordwestzijde is een nieuwe uitbreiding te zien. Ook is het nieuwe entreegebouw hierop weergegeven.

BESCHRIJVING VAN DE BEGRAAFPLAATS**Hoofdropzet, aanleg, structuur**

De Algemene Begraafplaats is gelegen aan de noordzijde van de Kerkhoflaan, die zich in het noordelijke gedeelte van de bebouwde kom van Zelhem bevindt. Aan de noordzijde wordt de begraafplaats omsloten door de Stephanotweg, aan de oostzijde wordt het terrein door een niet tot de begraafplaats behorend perceel gescheiden van de Ruurloseweg.

In deze beschrijving maken we onderscheid tussen het oude negentiende-eeuwse deel van de begraafplaats, en de uitbreiding uit de jaren twintig van de twintigste eeuw.

Het negentiende-eeuwse gedeelte

Dit is het zuidelijke deel van de begraafplaats. Dit gedeelte heeft in hoofdzaak de opzet van een rechthoek, parallel aan de Kerkhoflaan. Langs de westzijde wordt dit terreingedeelte echter schuin afgesneden. Deze schuine lijn herinnert aan een oud pad, dat hier voor de aanleg van de begraafplaats al lag.

Er is een haaks op de Kerkhoflaan gericht middenpad dat asymmetrisch is gelegen. Dit pad sluit aan op de vroegere hoofdingang. Ook rondom de rechthoek bevinden zich paden, aan de westzijde schuin georiënteerd. Het westelijke pad is op de latere entree met toegangspoort gericht. Langs het middenpad en de overige paden bevinden zich oude en hoge coniferen, vrij onregelmatig geplaatst. Langs enkele paden – zoals aan de oostzijde – blijft dit beperkt tot slechts enkele exemplaren. De paden zijn onverhard.

Aan de west- en noordzijde wordt de rechthoek omkaderd door latere delen van de begraafplaats. Aan de noordzijde, direct ten westen van het middenpad, ligt een strook met tamelijk jonge grafmonumenten.

Aan de oostzijde reikt de rechthoek tot aan de oorspronkelijke begrenzing van de begraafplaats, die wordt gemarkeerd door een hoge beukenhaag. De haag hoekt om langs de zuidzijde van de begraafplaats, waar zich ook het oude ijzeren toegangshek bevindt. Lang de zuidzijde ligt een strook, die na ruiming nieuw is ingedeeld en ingevuld met jonge grafmonumenten.

Het zuidelijke deel van de rechthoek bestaat aan weerskanten van het middenpad uit grasvelden met slechts enkele verspreide graftekens. Het westelijke grasveld sluit aan de westzijde aan op een terreingedeelte met een grotere concentratie van graftekens. Deze strook vloeit over in het noordelijke deel van de rechthoek, waar aan weerskanten van het middenpad eveneens een grote concentratie van graftekens is.

Zowel op het noordelijke als het zuidelijke deel van de rechthoek bevinden zich enkele verspreide bosschages. Ze bestaan in hoofdzaak uit coniferen.

Tenslotte, direct langs de buitenzijde van het terrein bevindt zich langs de Kerkhoflaan een deels dubbele reeks hoge linden.

Uitbreiding uit de jaren twintig

Deze uitbreiding sluit op de noord en noordwestzijde van het negentiende-eeuwse gedeelte aan en wordt volledig gevuld met een hal concentrische padenstructuur, uitgaande van een centraal gelegen open terreintje. De paden en de reeksen grafmonumenten liggen in concentrische halfcirkels en waaieren zo naar het noorden en noordwesten toe uit. Vanuit het centrale delen lopen enkele paden de halve cirkel in, waarvan er één halverwege het patroon. De structuur is deels formeel van opzet, maar heeft in de beleving van de lange gebogen paden en het vele groen een vrij informeel, bijna landschappelijk karakter.

Entree / poort / omheining

De oude hoofdentree (zijde Kerkhoflaan) van de negentiende-eeuwse begraafplaats bezit een oud toegangshek, bestaande uit een dubbel smeedijzeren draaihek met lange en korte spijlen, tussen hoge velhoekige gietijzeren hekposten, die aan de zijkanten worden geflankeerd door in hoogte aflopende vleugelstukken.

De uit de jaren zeventig daterende entree verderop aan de Kerkhoflaan heeft geen cultuurhistorische waarde. Wel van belang is de in de gevel hiervan opgenomen grafsteen, die het eerste graf op deze begraafplaats markeerde.

De meest westelijke entree aan de Kerkhoflaan heeft een eenvoudige poort uit circa 1940, bestaande uit vier gemetselde hekposten, bekroond door iets inspringende rollagen. Tussen de twee middelste bevindt zich een breed dubbel houten draaihek met decoratief diagonaal geplaatste houten latten. Tussen de buitenste hekposten bevinden zich enkelvoudige draaihekken van hetzelfde type. Verder ontbreken historische poorten of hekwerken.

Interne structuur / indeling

Negentiende-eeuwse gedeelte

De graven zijn hier in onregelmatige kleine concentraties "uitgestrooid" in het met gras ingezaaide terrein. De graven zijn echter wel gerangschikt in (dus deels onderbroken) rijen parallel aan of haaks op het hoofdpad en georiënteerd op het oosten. Een fijnere interne padenstructuur ontbreekt. In groten getale zijn op het terrein kleine natuurstenen grafnummerstenen aanwezig (zie onder grafmonumenten), deels op, deels onder het maaiveld. De stenen markeren tevens de grafrijen vanaf de paden.

Uitbreiding jaren twintig

De in concentrische ringen geordende graven worden ontsloten door begeleidende zandpaden. De stroken, waarin de graven liggen zijn met gras ingezaaid of bosbodemachtig (zand, mos). De graven liggen rug aan rug, gekeerd naar de paden, naast elkaar, waarbij enkelvoudige, dubbele of meervoudige vakken aanwezig zijn.

Beplanting

Langs de zuidzijde van het terrein (buiten de beukenhaag) bevindt zich een fraaie, deels dubbele laanbeplanting van grote linden. Deze opzet (en vermoedelijk ook de bomen) gaan terug op de oorspronkelijke situatie van het negentiende-eeuwse terrein.

Het negentiende-eeuwse terreingedeelte wordt aan de zuid- en oostzijde begrensd door een oude beukenhaag, die in oorsprong uit de aanlegperiode van het terrein zal dateren. De haag is doorgezet langs de oost- en de noordzijde van de uitbreiding uit de jaren twintig. In de noordoosthoek ontbreekt een stuk van de haag.

De beplanting van het negentiende-eeuwse gedeelte bestaat vooral uit oude coniferen, die deel in rijen langs het centrale middenpad, deels langs de weinige dwarspaden staan. Tevens zijn op enkele plaatsen groepen coniferen aanwezig. Overigens ontbreekt beplanting op het negentiende-eeuwse deel van de begraafplaats.

Ook op de uitbreiding uit de jaren twintig zijn voornamelijk coniferen in allerlei typen en formaten aanwezig, soms als begeleidende accenten langs de paden, soms op of tussen de graven. Op veel graven bevinden zich heesters en kleine struiken. In de as van het dwarspad dat de concentrische paden doorsnijdt staat aan de noordzijde van het terrein, tegen de beukenhaag, een forse oude beuk.

Het centrale deel van de concentrische aanleg wordt gevormd door een met gras ingezaaid plantsoen met hulst- en coniferengroepen.

In het verlengde van de meest westelijke entree aan de Kerkhoflaan bevindt zich een brede laan, die de hoofdontsluiting vormt van het na 1940 gerealiseerde deel van de begraafplaats. Deze laan is voorzien van een dubbele laanbeplanting van inmiddels vrij forse beuken.

Bijzondere gebouwen en objecten

Bijzondere historische gebouwen zijn niet aanwezig.

Grafmonumenten**Algemene indruk**

De grafmonumenten in het negentiende-eeuwse gedeelte staan min of meer willekeurig verspreid op het terrein. Ze zijn deels ruggelings op elkaar gericht. Er is geen sprake van lange grafreeksen langs zijpaden. In plaats daarvan gaat het om graven die in hoofdzaak vrij dicht langs elkaar liggen, vergelijkbaar met een zerkenvloer. De graven zijn gecombineerd met kleine stenen waarin de grafnummers zijn gehouwen.

De meeste grafmonumenten maken deel uit van deels geïsoleerd liggende ensembles. Vooral op het terreingedeelte dat uit grasvelden bestaat nemen deze ensembles alsook enkele afzonderlijke grafmonumenten een sterk in het oog vallende positie in. Op dit terreingedeelte zijn in het gras kleine stenen met grafnummers te onderscheiden (verwijzende naar de hierboven genoemde 'rechthebbenden van 1837'). Een aantal van deze stenen heeft bovendien een naamsvermelding.

De graftekens zijn overwegend in natuursteen uitgevoerd. Dit betreft hardsteen en in een enkel geval zandsteen. Een enkel jonger graf heeft een gemetselde opzet (geglazuurde handvormsteen). Sporadisch is een marmerglazen tekstplaat toegepast.

De ouderdom van de graven reikt van het tweede kwart van de negentiende eeuw tot de periode van het interbellum. Maar er zijn ook naoorlogse en zelfs een aantal vrij recente graven te vinden.

In de uitbreiding van na 1920 bevindt zich een uitgebreid scala aan graftekens uit de jaren twintig en dertig, maar ook veel jongere exemplaren.

Er zijn verschillende typen graven te onderscheiden:

- Zand- en keldergraven.
- Graven met alleen een staande grafsteen of stèle; het graf is afgedekt met graszoden of zand.
- Graven met een staande grafsteen of stèle, met een door middel van hardstenen banden gemarkeerd graf, overwegend met een vulling van grintslag of zand, of (bij jongere graven) flagstones/ tegels.
- Graven met alleen liggende zerken, deels op een sokkel waardoor er sprake is van een tombe.
- Graven met staande of liggende stenen binnen een omheining van smeedijzeren hekken of (slechts in een enkel geval) kettingen of koperen stangen.
- De meestal hardstenen staande graftekens zijn er in verschillende varianten, van simpele rechthoekige of getoogde tekens tot eenvoudig of iets rijker uitgewerkte silhouetstenen. In een enkel geval is er sprake van een rijk gedetailleerd grafmonument in de vorm van een piloon met beeldhouwwerk (grafmonument baron van Heeckeren van Brandsenburg).
- Enkele graven met zinken graftrommels.

Een groot aantal graftekens is uitgevoerd in een vanaf de eerste helft van de negentiende eeuw gangbare neoclassicistische trant, waarbij opvalt dat deze nog tot ver in de twintigste eeuw is gehandhaafd. Karakteristiek voor deze graven zijn vooral de timpaanachtige of gelobde bovenzijden, maar ook motieven zoals palmetten en van een rondboog voorziene tekstspiegels. Slechts enkele graven zijn verlevendigd met bijzondere gebeeldhouwde motieven, zoals het al genoemde graf van baron Van Heeckeren, dat wordt bekroond door een palmet (acroterium). De ornamentiek is veelal sober, men kan zelfs zeggen dat eenvoud troef is! Op het grafmonument van oud-burgemeester Herman Becking valt het funeraire motief van de slang die in zijn staart bijt op (*ouroboros* = eeuwigheidsmotief), en op het graf van baron Van Heeckeren is diens wapenschild te zien. Als er verder al motieven voorkomen blijft dit beperkt tot eenvoudige symbolen als palmtakken (overwinning op de dood), klimop (door de groenblijvende bladeren symbool van onvergankelijkheid en eeuwig leven) of sterren (door de naar boven en beneden gerichte punten verbinding van hemel en aarde).

De belettering van de graftekens is overwegend uitgevoerd in de vorm van verzonken liggende of verheven inscripties, al dan niet binnen gebouchardeerde of gezoete tekstspiegels. Bij de vermelding van de overledene wordt vaak ook een boerderijnaam genoemd.

In de uitbreiding zien we nog veel traditionele hardstenen silhouetstenen met klassieke details en symboliek. Hier en daar bevinden zich ook granieten en gepolijste stenen met artdeco-achtige ornamentiek. Opvallend is het monument op het graf van de familie te Velthuis - Treurniet, dat als enige op de begraafplaats wordt bekroond door een hoog natuurstenen kruis.

Graftekens met aandachtswaarde

In de bij deze beschrijving gevoegde catalogus bevindt zich een selectie van de meest in het oog vallende historische graftekens. Daarbij is uitgegaan van algemene cultuurhistorische waarden, een uitzonderlijke of juist zeer kenmerkende vormgeving, materiaalgebruik en bijzondere ornamentiek.

De lijst is niet uitputtend, temeer omdat het belang van veel "eenvoudige" historische graven ook schuilt in de ensemblewaarde. Per graf wordt de betreffende familienaam genoemd, aangevuld met de belangrijkste karakteristiek.

Literatuur en bronnen:

Hulsman, R., *Bouwen op de grens. Deel Midden & Oost. Gids voor de funeraire architectuur in Nederland. Flevoland – Gelderland – Utrecht*, Rotterdam 2010, p. p.228.

Kok, H.L., e.a., *Begraven & begraafplaatsen. Monumenten van ons bestaan*, Utrecht 1994

Romers, H., *Achttiende-eeuwse gezichten van steden, dorpen en huizen naar het leven getekend door J. De Beijer, deel I, Gelderland en Overijssel*, Alphen aan den Rijn, 1987.

Rijsdorp, G., *12 eeuwen Lambertikerk. Geworteld in de gemeenschap van Zelhem*, Zelhem 2007

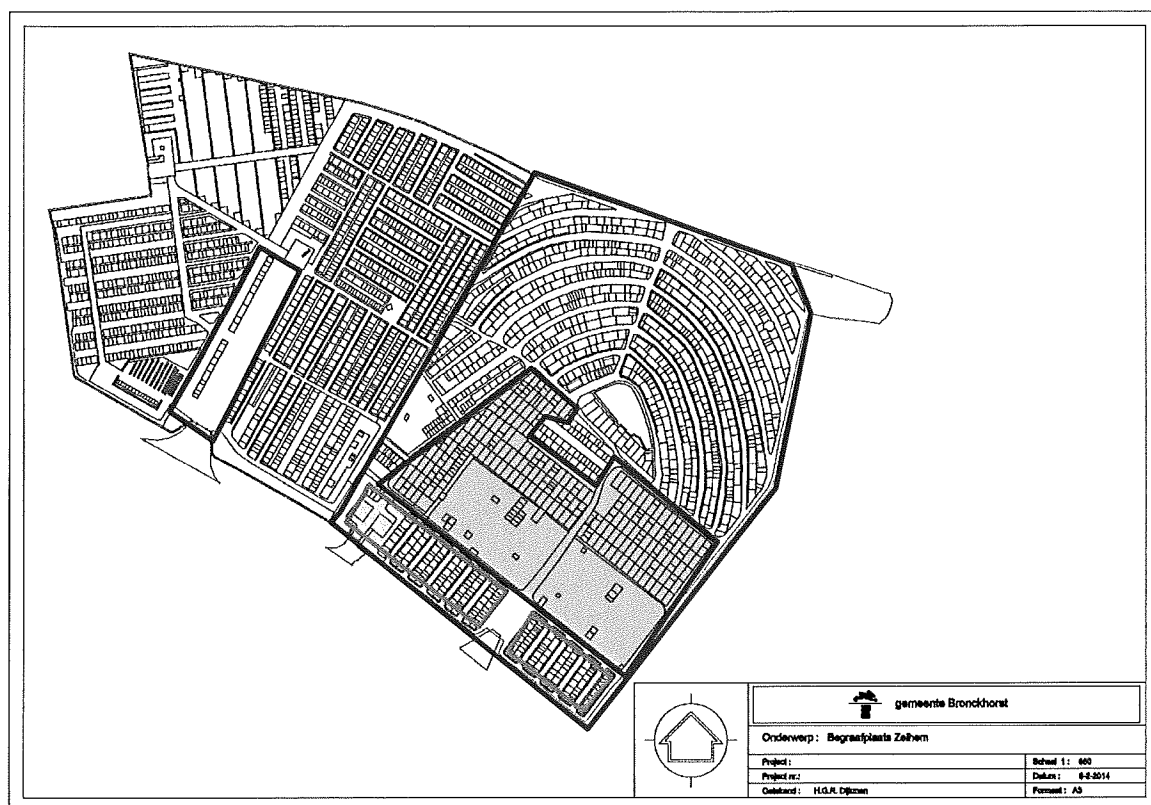
www.begraafplaats.org

www.dodenakkers.nl

www.ecal.nu (Erfgoedcentrum Achterhoek Liemers)

www.gelderland.nl (Provincie Gelderland)

www.watwaswaar.nl

De buitenste rode contour betreft het beschermenswaardige deel van de Algemene begraafplaats Zelhem. Voor het roze gearceerde deel wordt een integrale bescherming voorgesteld. In de niet gearceerde delen is vooral de structuur (indeling, padenstelsels, beplantingspatroon) van belang. De invulling van de grijs-omkaderde en gearceerde delen langs de zuidzijde van het terrein is niet beschermenswaardig. De omkadering links betreft het toegangshek en de beukenlaanstructuur in de uitbreiding van circa 1940.

WAARDERING / REDEN VAN PLAATSING**Architectuur- en kunsthistorische waarden**

Het negentiende-eeuwse gedeelte van de Algemene Begraafplaats aan de Kerkhoflaan 3 in Zelhem is in zijn opzet en aanleg een goed bewaard gebleven karakteristiek voorbeeld van een historische dorpsbegraafplaats uit het vroege tweede kwart van de negentiende eeuw. Van belang is vooral de ingetogen en tamelijk pragmatische terreinstructuur, in hoofdzaak op basis van een rechthoek en met een haaks op de (vroegere) hoofdingang gelegen middenpad, zonder aantakende zijpaden. Van belang zijn ook de beide grasvelden die met de hier nog steeds aanwezige kleine grafstenen met nummers en namen verwijzen naar de uit de vroege periode van de begraafplaats daterende aanleg, alsook de met historische graftekens ingevulde terreingedeeltes waar de dicht opeen gelegen graven nog verwijzen naar de zerkenvloeren in de oude kerkgebouwen. In zijn historische opzet is het oudste deel van de begraafplaats nog altijd zeer goed herkenbaar.

De uitbreiding uit de jaren twintig is vooral van belang vanwege het vrij bijzondere plan, waarbij de volledige ruimte is opgevuld met een half concentrisch padenstelsel, ingevuld met sterk krommende gravenrijen en verspreide groenaccenten in de vorm van coniferen. In het terrein doet het ontwerp landschappelijk aan, vanwege de vloeiend gebogen paden, de vele doorkijkjes en de coulissenachtige opzet van de beplanting. Het ontwerp is typerend te noemen voor de tuinarchitectuur in het interbellum, met name door de menging van formele en landschappelijke elementen, en de keuze voor het tamelijke sombere en donkere groen.

Op het onderzoeksterrein bevindt zich een aantal bijzondere objecten die van belang zijn voor het instandhouden van het historische karakter van dit deel van de begraafplaats en waarvan de oudste exemplaren teruggaan op het tweede kwart van de negentiende eeuw. Uit deze periode dateren bijvoorbeeld het graf van Ermeling/Grutterink (1842; grafnr. 1.115) en het van het ouroboros-motief voorziene grafmonument van oud-burgemeester H. Becking (1849; grafnr. 1.043). Op de uitbreiding bevinden zich markante objecten uit het interbellum en de oorlogsjaren. De diverse historische grafmonumenten geven een helder beeld van de ontwikkelingsgeschiedenis van de begraafplaats.

De historische grafmonumenten zijn in meer of mindere mate van kunsthistorische betekenis, als waardevolle voorbeelden van het funeraire erfgoed. Door hun opzet en vormgeving geven ze een helder beeld van de ontwikkelingsgeschiedenis van dit erfgoed vanaf het tweede kwart van de negentiende eeuw tot en met het interbellum en kort daarna. Een aantal van deze objecten heeft een bijzondere kunsthistorische waarde door de combinatie met opmerkelijke details zoals gebeeldhouwde motieven of een omheining met ijzeren hekken, kettingen, etc. Vooral wanneer er gebeeldhouwde details aanwezig zijn, getuigen de betreffende graftekens van hoogwaardige esthetische kwaliteiten. In hun bijzondere betekenis vallen vooral de in de catalogus genoemde objecten op. Een bijzonder object is ook de bewaard gebleven oudste grafsteen (Harmina Reindsen, 1829), ingemetseld in het overigens niet beschermenswaardige poortgebouw.

Ook de uit circa 1850 daterende ijzeren toegangspoort aan de kopzijde van het middenpad is een object dat nauw verbonden is met het oudste terreingedeelte. Als een goed bewaard gebleven historische toegangspoort die uit smeedijzeren hekken en gietijzeren posten bestaat, vertegenwoordigt ook dit onderdeel hoge waarde. Verder is het toegangshek van de meest westelijke uitbreiding (circa 1940) van belang.

Ensemble-/situationele waarden

Het terrein met zijn padenstructuren, de interne inrichting van de grafvelden, de omheiningen, poorten, groenelementen en graftekens is in hoofdlijnen gaaf gebleven en heeft als geheel een hoge ensemblewaarde. In het bijzonder geldt dit voor de in wezen symmetrische opzet met een middenpad, twee (ogenschijnlijk) lege grasvelden, een groot aantal in ensembles en dicht opeen gelegen historische grafmonumenten, en enkele afzonderlijk op de grasvelden gesitueerde graftekens. Het oudste terreingedeelte, waarvan de contouren en een groot aantal graven teruggaan op de vroegste periode van de begraafplaats, vormt in zijn bescheiden opzet en door zijn aanleg, structuur en inrichting, een opmerkelijk en waardevol ensemble op het zuidelijke deel van de Algemene Begraafplaats, waar het belangrijke beeldbepalende waarde heeft.

De langs de Kerkhoflaan gelegen beukenhaag en de deels dubbele lindenreeks die zich hier langs de buitenzijde van de begraafplaats bevindt hebben een belangrijke situationele en ensemblewaarde. Deze onderdelen zijn van belang voor het historische beeld aan de voorzijde van de Algemene Begraafplaats. In zijn oorspronkelijke opzet lag deze buiten de bebouwde kom, maar te midden van de latere woonwijken is de begraafplaats nog altijd een waardevol relict dat verwijst naar de vroegere landschappelijke gesteldheid van het betreffende gebied. Tezamen met de op het terrein aanwezige beplanting vormen de beukenhagen (aan zuid- en oostzijde) en de lindenreeks een waardevolle parkachtige oase.

Cultuurhistorische waarden

In zijn huidige verschijningsvorm weerspiegelt het oudste gedeelte van de begraafplaats op een goed herkenbare manier de opzet van een eenvoudige dorpsbegraafplaats uit het tweede kwart van de negentiende eeuw. In deze betekenis is het terrein van belang als een onderdeel van de historische infrastructuur zoals die voor de dorpsgemeenschap van Zelhem tot stand is gekomen. Na vanaf de middeleeuwen te hebben begraven in en rond de oude Lambertikerk in het centrum, werd deze dodenakker in 1828-1829 aangelegd. Mede door de gave historische verschijningsvorm is het bedoelde terreingedeelte van belang als een heldere illustratie van de landelijke overheidsmaatregelen die er in deze periode toe leidden dat in het vervolg buiten de bebouwde kom begraven diende te worden. Weliswaar is de dorpsbebouwing inmiddels tot aan de kerkhofpoort opgerukt, maar nog altijd is het terrein een belangrijk relict dat verwijst naar de vroegere praktijk. De grote uitbreiding uit de jaren twintig illustreert de groei van de dorpsgemeenschap en het omliggende buitengebied en is in aanleg en inrichting typerend voor de veranderende ideeën over begraven in de loop van de twintigste eeuw.

De diverse graven op de begraafplaats zijn een betekenisvolle informatiebron van het verleden, en geven een indruk van de geschiedenis van Zelhem e.o. Ze vertellen het verhaal van meer of minder bekende personen en zijn daarom van groot belang als een belangrijk oriëntatiepunt voor de identiteit van Zelhem en de gemeente Bronckhorst. Van een bijzondere betekenis is de vermelding van boerderijnamen op verschillende graftekens, waardoor de graven ook op deze manier een belangrijke afspiegeling zijn van de lokale gemeenschap.

De cultuurhistorische waarde wordt versterkt doordat op de twee grasvelden zelfs een groot aantal van de voor het bedoelde terreingedeelte karakteristieke kleine grafstenen met nummers en naamsvermelding bewaard is gebleven. Juist zulke elementen zijn door hun maat en opzet tamelijk kwetsbaar, waardoor ze in de loop van de tijd veelal verloren gaan. In het onderhavige geval bleven ze zichtbaar behouden, waardoor er sprake is van zeldzaamheidswaarde. Als grafstenen die verwijzen naar de rechthebbenden die eerder een graf hadden op het kerkhof van de Lambertikerk, vormen ze een

belangrijke verwijzing naar de overgangperiode toen was besloten om voortaan buiten de bebouwde kom te begraven.

CONCLUSIE

Concluderend kan worden gesteld, dat het historische gedeelte (bestaande uit de delen uit 1828-1829 en de eerste helft van de twintigste eeuw) van de Algemene Begraafplaats aan de Kerkhoflaan in Zelhem hoge architectuur- en kunsthistorische, ensemble- en situationele en cultuurhistorische waarden bezit.

► De **architectuur- en kunsthistorische waarden** betreffen de historische opzet en aanleg van het historische terreingedeelte met een middenpad, twee grasvelden met enkele deels in ensembles aanwezige en deels afzonderlijke graftekens en kleine grafstenen, alsmede terreindelen met ensembles van dicht opeen geplaatste graftekens al dan niet met ijzeren hekwerken of andere omheiningen. Wat betreft de uitbreiding uit de jaren twintig is vooral de opzet, de bijzondere padenstructuur, de ligging van de graven en de groene aankleding van belang.

► De **ensemble- en situationele waarden** worden bepaald door de goed herkenbare historische opzet van het terrein waardoor er sprake is van een markant en opmerkelijk ensemble als onderdeel van de Algemene Begraafplaats. De historische terreinonderdelen maar ook de bijbehorende oude beplanting en beukenhagen, de ijzeren toegangspoort en vroegste grafsteen (Harmina Reindsen) vertegenwoordigen ensemblewaarde en zijn van wezenlijk belang voor het historische aanzicht en karakter van de begraafplaats.

► Er is **cultuurhistorische waarde** doordat de op het terrein aanwezige historische grafmonumenten een weerspiegeling zijn van de sociaalhistorische ontwikkelingen in Zelhem e.o. In deze betekenis zijn ze van wezenlijk belang voor de identiteit van de lokale gemeenschap en van de gemeente Bronckhorst. Tegelijk weerspiegelt het terrein op een heldere manier de ontwikkelingen in het vroege tweede kwart van de negentiende eeuw, toen is besloten om in navolging van de landelijke overheidseisen buiten de bebouwde kom te gaan begraven.

Op basis van bovenstaande motivering is het in oorsprong uit 1828-1829 daterende oudste gedeelte van de Algemene Begraafplaats aan de Kerkhoflaan 3 in Zelhem, in samenhang met zijn aanleg en inrichting, het toegangshek, en met de op het terrein aanwezige historische graftekens, beschermwaardig als gemeentelijk monument in de gemeente Bronckhorst.

De uitbreiding uit de jaren twintig is eveneens beschermenswaardig, maar hier alleen vanwege de aanleg, de padenstructuur, de rangschikking van de graven en de groenelementen.

Verder wordt geadviseerd de in het poortgebouw opgenomen oudste grafsteen van Harmina Reindsen in de bescherming mee te nemen alsmede de linden langs de Kerkhoflaan, het toegangshek van de westelijke uitbreiding uit circa 1940 en de beukenlaan in dit gedeelte van de begraafplaats.

Het gaat om de volgende onderdelen:

- De contouren van het historische terreingedeelte (negentiende-eeuwse en de uitbreiding uit circa 1920);
- De interne infrastructuur en aanleg van het terrein met onverharde paden en kruisende structuren in het negentiende-eeuwse gedeelte;
- De interne infrastructuur en aanleg van de uitbreiding met half concentrische padenstructuur, rijen graven en de open centrale ruime met gazon en heestergroepen;
- Het negentiende-eeuwse toegangshek;
- Het houten toegangshek bij de uitbreiding van circa 1940;

- De beukenhagen aan zuid-, oost- en noordzijde van het terrein;
- De coniferenbeplantingen, zowel op het negentiende-eeuwse gedeelte (deels als laanbomen), als op het twintigste-eeuwse gedeelte;
- De lindenbeplanting langs de Kerkhoflaan;
- De beukenlaan in de uitbreiding van circa 1940;
- Het "open" groene karakter van het negentiende-eeuwse gedeelte, grasvelden, met spaarzaam groen;
- Het meer "besloten" groene karakter van de uitbreiding, met voor die periode typerende donkere beplantingen;
- De ligging en oriëntatie van de graven, zonder ontsluitende interne padenstructuur in het negentiende-eeuwse gedeelte;
- De ligging en oriëntatie van de graven, in rijen haaks op de gebogen paden in de uitbreiding;
- Natuurstenen grafnummerstenen in het negentiende-eeuwse gedeelte;
- De oudste grafsteen, ingemetseld in de gevel van het niet beschermenswaardige poortgebouw;

Geadviseerd wordt het negentiende-eeuwse gedeelte integraal te beschermen, dus inclusief alle historische graftekens. Bij de uitbreidingen uit 1920 vooral inzetten op behoud van de hoofdopzet, de padenstructuren en het beplantingspatroon. Het padenstelsel en de nieuwe inrichting van de meest zuidelijke strook van het negentiende-eeuwse gedeelte heeft geen historische waarde en is niet beschermenswaardig.

Zie ook de bijgaande kaart.

AANBEVELINGEN

- Behoud het open karakter van het negentiende-eeuwse gedeelte; dus niet opdelen van de interne structuur door middel van hagen of dicht zetten met bomen;
- Behoud het meer besloten karakter van de uitbreiding: meer (donker) groen, accentbomen, rododendrongroepen, dennen;
- Houd de historische oriëntatie van de graven op het oude gedeelte aan; geldt ook voor de uitbreiding;
- Herstel de beukenhaag in die noordoostelijke hoek van de uitbreiding uit circa 1920. Hier zit thans een lelijk gat.
- Vul het gat in de lindenbeplanting langs de Kerkhoflaan ter hoogte van de middelste entree;
- Handhaaf de huidige onverharde paden;
- Handhaaf het huidige gave beeld van de ensembles negentiende- en vroeg-twintigste-eeuwse graven op het oudste gedeelte; niet mengen met nieuwe graven en moderne grafmonumenten en de structuur niet verdichten met graven; in de uitbreiding van 1920 is die mogelijkheid wel aanwezig; hier losjes mengen met nieuwe graven minder belastend (en ook deels al in gang gezet);
- Plaats een informatiepaneel over de historie van de begraafplaats bij de entree;
- Voer passend herstel uit aan de sterk verwaarloosde of beschadigde historische grafmonumenten op het negentiende-eeuwse gedeelte van de begraafplaats.
- Inventariseer de unieke grafnummerstenen en doe onderzoek naar de aanwezigheid van thans niet zichtbare exemplaren onder het maaiveld; behoud deze stenen op hun oorspronkelijke plaats;

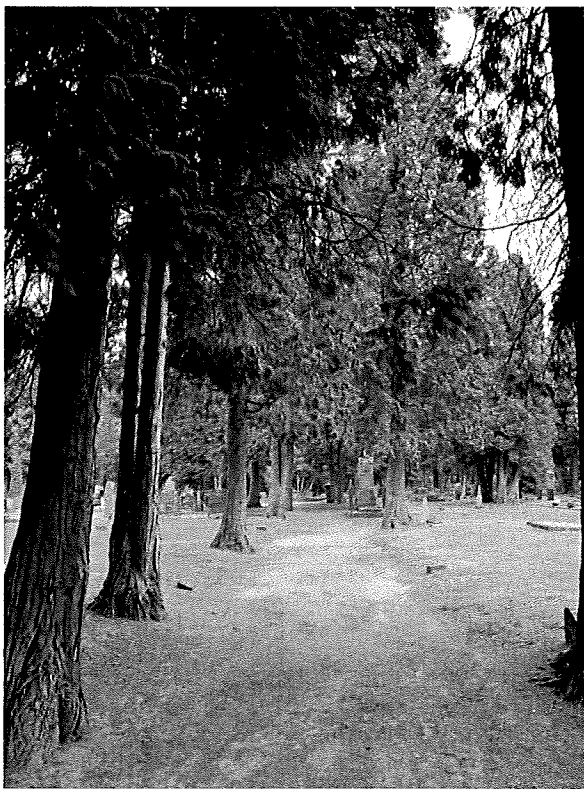
Lindenbeplanting aan de Kerkhoflaan, langs de zuidzijde van de begraafplaats.

Entree en toegangshek aan de Kerkhoflaan

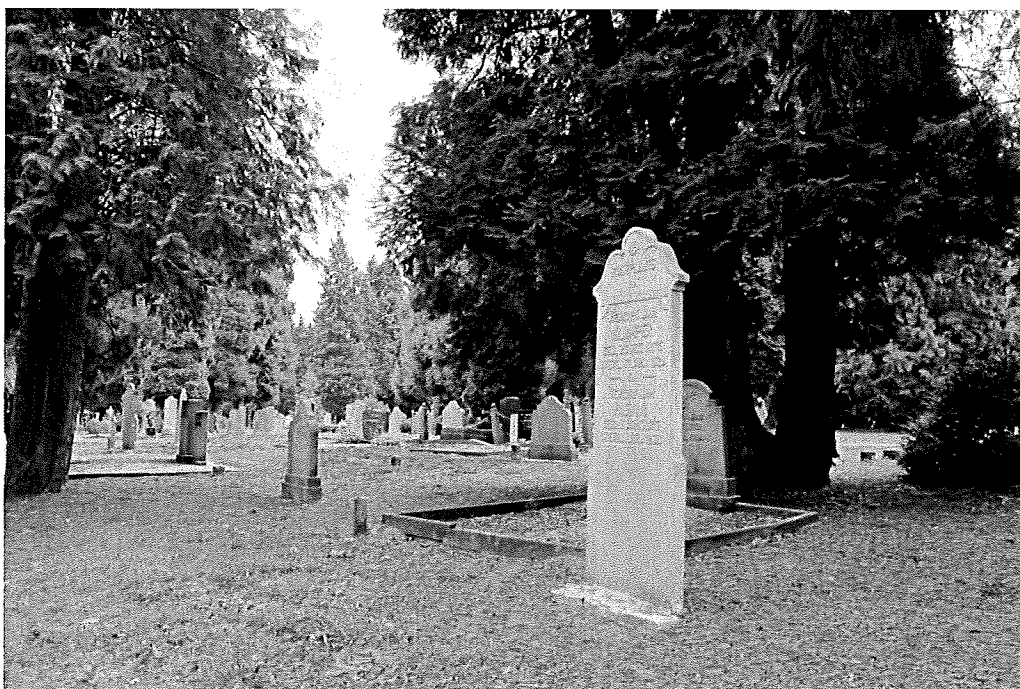
Omgeving hoofdmiddenpad op het negentiende-eeuwse gedeelte van de begraafplaats. Op de onderste foto het middenpad in noordoostelijke richting.

Middenpad negentiende-eeuwse gedeelte in noordoostelijke richting.

Overzicht westelijke deel van het negentiende-eeuwse gedeelte van de begraafplaats, in noordelijke richting.

Impressies van het negentiende-eeuwse gedeelte van de begraafplaats in Zelhem.

Impressies van het negentiende-eeuwse gedeelte van de Algemene begraafplaats.

Begrenzing negentiende-eeuwse deel van de begraafplaats. Boven het pad langs de noordzijde in zuidoostelijke richting. Beneden de beukenhaag langs de oostzijde van het terrein.

Aanleg van de noordelijke uitbreiding, met gebogen en concentrische padenstructuur en coniferenbeplanting.

Aanleg van de noordelijke uitbreiding, met gebogen en concentrische padenstructuur en coniferenbeplanting. Op de onderste foto het plantsoen in het hart van de concentrische aanleg.

Overzicht van het westelijke deel van de noordelijke uitbreiding, in noordwestelijke richting.

De westelijke uitbreiding vanuit het zuidoosten (bij het toegangsgebouw).

Westelijke uitbreiding, met toegangshek en overzicht in noordoostelijke richting, het gedeelte oostelijk van de hoofdlaan in dit gedeelte.

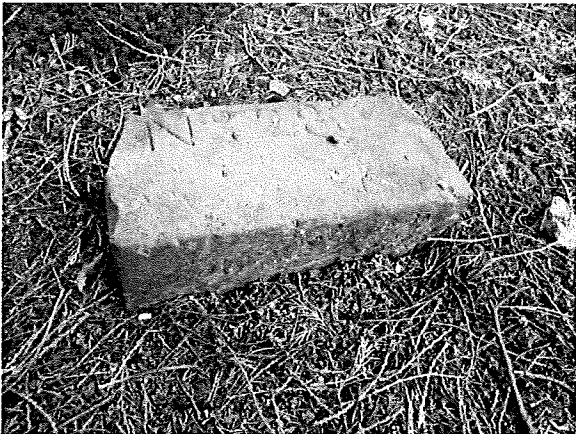
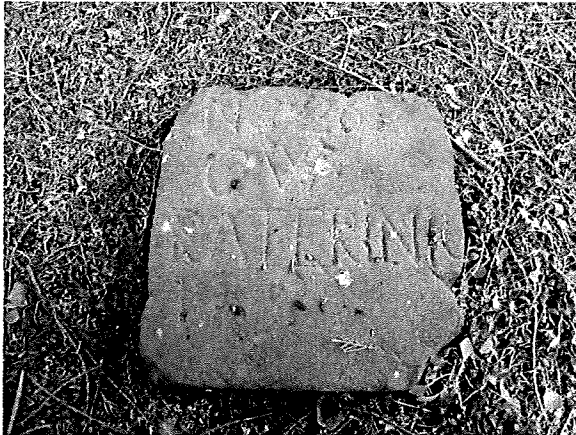
Beukenlaan in de westelijke uitbreiding van de Algemene begraafplaats, boven in noordoostelijke richting, beneden in oostelijke richting.

De beukenbeplanting langs de westzijde van de westelijke uitbreiding, in zuidelijke richting.

CATALOGUS BIJZONDERE GRAVEN

Selectie van de historische nummerstenen

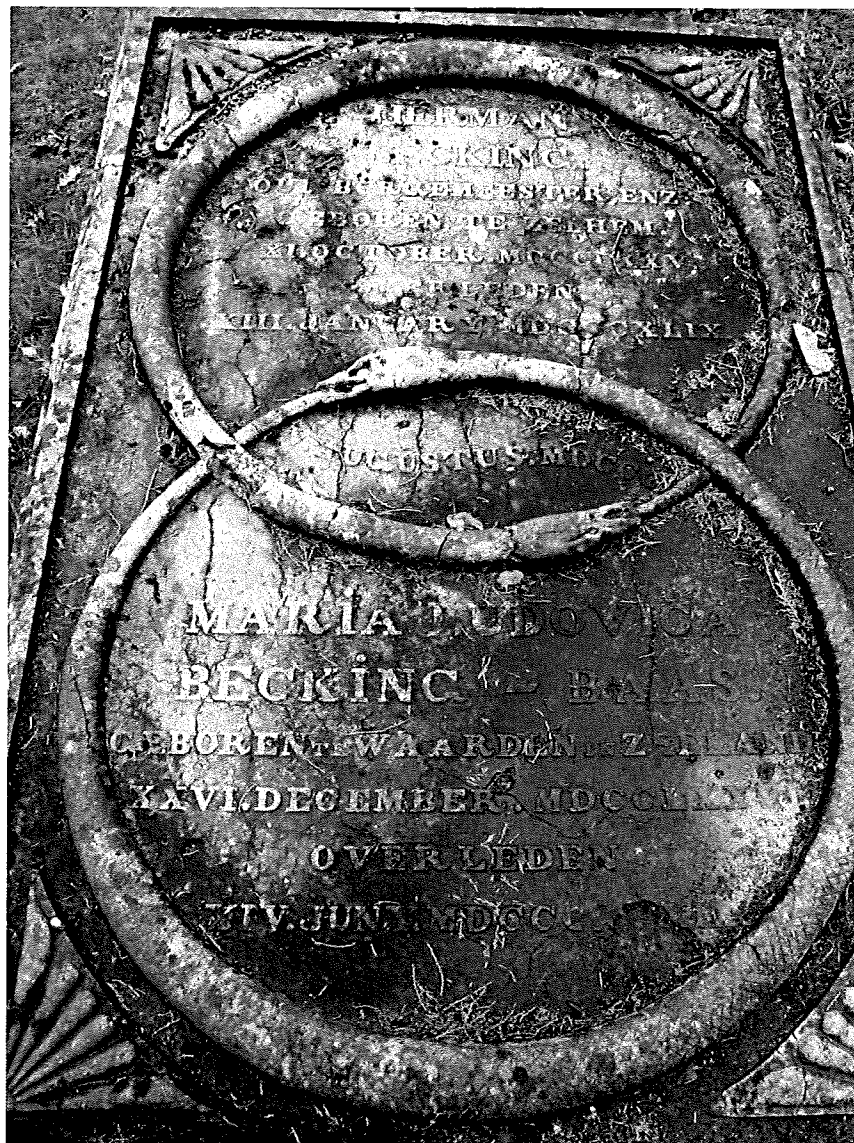
Graf Ermeling en Grutterink, 1842, grafnr.1.115

Grote liggende zerk op sokkel, met eenvoudig tekstpaneel, op het graf van W.P. Ermeling en zijn echtgenote E.J. Grutterink, beide overleden in 1842.

Graf Oud-burgemeester H. Becking, 1849, grafnr.1.043

Fraaie hardstenen liggende zerk met tweemaal het motief van de in zijn staart bijtende slang.

Graf familie Wentholt, 1865, mogelijk ouder, grafnr. 1.151d, 1.151e, 1.151f
Eenvoudige liggende natuurstenen zerk met opschrift.

Graf familie Buursink, 1870, grafnr. 1.164

Grafkelder met eenvoudige natuurstenen dekplaat, één vande weinige van dit type op de Zelhemse begraafplaats.

Graf van Van Heeckeren van Brandsenburg, 1883, grafnr. 2.050, 1.220

Rijk uitgevoerd grafmonument voor Constant baron Van Heeckeren van Brandsenburg (1832-1883), bestaande uit een hardstenen gedenksteen met palmetvormige bekroning en een gebeeldhouwd heraldisch wapen. Het monument is geplaatst binnen een ijzeren geornamenteerd hekwerk op bakstenen voetmuur, waarbinnen ook nog een grote hardstenen zerk ligt.

Graf Gijse Weenink-Van Voorst, 1884, grafnr. 2.048, 1.218

Eenvoudige hardstenen silhouetsteen, geplaatst binnen een groot vak met geornamenteerd ijzeren hekwerk op een lage voet.

Graf familie Becking, circa 1885

Eenvoudige liggende hardstenen zerk met opschrift, binnen een grafvak met geornamenteerd ijzeren hekwerk, op het oudste gedeelte van de begraafplaats. Het betreft het graf van de familie J.L. Becking.

Graf familie Ermeling, ca.1885

Rijk uitgevoerd hardstenen grafmonument, bestaande uit een sokkel (deels met quasie rotsblokmotief), met tekstpaneel, geflankeerd door hoekkolommetjes en bekroond met een half rond frotont met palm- en kransmotief, opgericht op het graf van de familie W.C. Ermeling.

Graf Gerda Ovink, 1923

Opmerkelijke eenvoudige grafsteen op het graf van Gerda Ovink en haar kind, overleden in 1923, na slechts 10,5 maand huwelijk met J.F. Ovink.

Graf Christina Kamperman, 1923

Bijzonder vormgegeven granieten grafmonumentje in artdecostijl, op het graf van Christina Kamperman (1884-1923). Het monumentje is geleverd door steenhouwer Schinkel uit Doetinchem.

Graf familie Velthuis – Treurniet, 1927 en later

Hoge hardstenen sokkel met imitatie rotsmotief en tekstpaneel, waarop een hoog natuurstenen kruis is geplaatst. Het monumentje is opgericht op het graf van W.H. te Velthuis (1859-1927), zijn echtgenoten, overleden in 1962, dochter Reiniera (1894-1975) en haar echtgenoot mr. Ir. Alexander Julianus Treurniet (1890-1955). Het graf, dat wordt omzoomd door hardstenen banden met paaltjes en schakelkettingen, ligt op het meer representatieve gedeelte van de noordelijke uitbreiding van de begraafplaats, aan de binnenste ring van de concentrische padenstructuur.

Graf M.A. Brants, 1929

Eenvoudige hardstenen silhouetsteen op het graf van onder andere dr. M.A. Brants (1853-1929), oud burgemeester van Zelhem en Schiedam. De grafsteen is enkele jaren eerder geplaatst, waarschijnlijk bij het overlijden van Brants'zuster in 1923.

Graf familie Boenk, ca 1930 en later

Omvangrijke grafplaats, omvattende meerdere graven, voor de familie Boenk. Het grote vak wordt omgeind door natuurstenen paaltjes met kettingen op natuurstenen banden. Binnen het vak staat een groot natuurstenen gedenkteken op sokkel en een reeks gelijkvormige, maar veel kleinere grafmonumentjes.

Graf Zaalmink, circa 1930

Op het grote graf van de familie Zaalmink in het noordoostelijke deel van de uitbreiding bevindt zich een houten grafteken uit circa 1930, met sterk afgesleten tekst. De bekroning is verdwenen. Zeldzaam type.

Graf met graftrommel, circa 1930

Anoniem graf met metalen graftrommel, waarin zinken bloemstuk, op het westelijke deel van de uitbreiding van de Algemene begraafplaats van Zelhem.

Graf Hols, 1938

Op het graf van de familie Hols bevindt zich naast de eenvoudige natuurstenen silhouetsteen een metalen graftrommel met graftak, ter nagedachtenis van Everdina Johanna (Hols?), overleden in 1938. Zeldzaam objecttype. Ligging op het noordoostelijke deel van de uitbreiding.

Graf Johan Peters, 1941

Zeldzaam en in gave staat verkerend houten grafteken op het kinder graf van Johan Peters (1932-1941).

Graf Van der Poest Clement, 1941

Breed opgezet graf, bestaande uit een met flagstones betegeld vak, waarop aan de achterzijde een breed staand grafteken is geplaatst, vervaardigd van hardsteen. Het betreft het graf van Everard Hendrik van der Poest Clement (1883-1941), arts te Zelhem, en zijn echtgebote Johanna Wilhelmina van der Poest Clement – Hupscher (1886-1977). Op de fraai gedecoreerde steen zijn de familiewapens van de overledenen afgebeeld.

Graf Burdzinska, 1944

Hardstenen silhouetsteen op het graf van Sabina Marianna Burdzinska, in 1911 geboren in Rusland en overleden op 23 oktober 1944. Het graf is geschonken door "grafgeefster en eenige inwoners en evacues van Zelhem 1943". Sabina was op de vlucht voor de armoede in haar vaderland in Scheveningen als dienstmeisje terechtgekomen en later vanwege het Sperrgebied Scheveningen geëvacueerd naar Zelhem (bij de familie G.J. Takke). Daar werd zij ziek en stierf.

Graf burgemeester Rijpstra, 1944

Sierlijk uitgevoerde silhoutsteen van hardsteen op het graf (met banden) van burgemeester van Zelhem, J. Rijpstra (1889-1944) en zijn in 1988 overleden echtgenote. Met bijbelcitaat. Rijpstra is een verzetsstrijder en Tweede Wereldoorlogslachtoffer. Hij stierf in het buitenkamp Hamburg-Hammerbrook.

Oorlogsgraven

Groep oorlogsgraven van in de Tweede wereldoorlog gesneuvelde geallieerde militairen, geplaatst in een eenvoudige setting met hardstenen banden, grint- en plantvakken. De graven liggen in de westelijke uitbreiding van de Algemene begraafplaats.

